

Tutanhamon nähili öldi?

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy

написано kitapcy | 22 января, 2025

Tutanhamon nähili öldi? TUTANHAMON NÄHILI ÖLDI?

*«Piramidaň ortasynda goýulan,
Fyrgun ýaly birçak ölüp gidipdir...»
Has TÜRKMEN.*

Tutanhamon b.e.öňki 1332-1323-nji ýyllarda hökümdarlyk süren müsür faraonydyr.

On sekizinji nesilşalygyň iň soňky wekili Tutanhamon Müsüriň iň güýçli patyşa maşgalasyndan bolupdyr. Onuň yzyndan tagta geçenler üç müň ýyllap diýen ýaly Tutanhamonyň adyny taryhdan öçürip aýyrmak üçin jan etdiler.

Altyn tabydy we haşamly nikaby bilen Müsüriň simwollarynyň birine öwrülen faraonyň ömri we ölümi hakynda juda ujypsyz maglumat biziň günlerimize gelip ýetipdir.

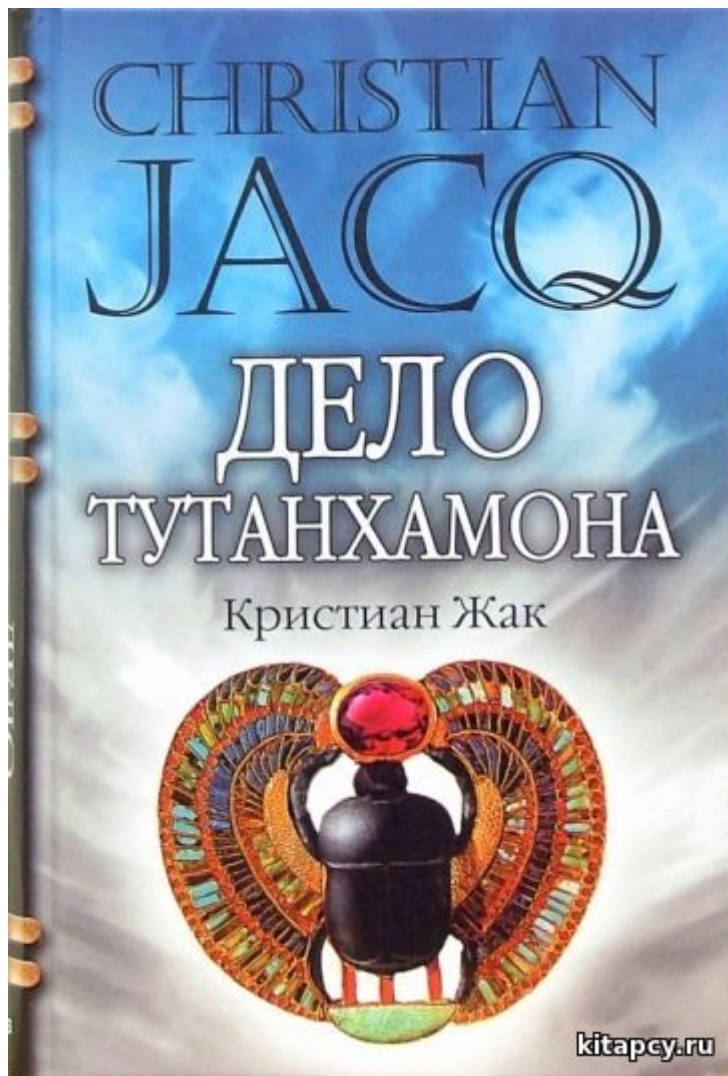
Heniz çagajykka hökümdar bolan faraon Tutanhamonyň mazary archeolog Goward Karter tarapyndan 1922-nji ýylyň 4-nji noýabrynda Şalar jülgesinden tapyldy we dünýä jemgyýetçiligini sarsgyna saldy. Tutanhamonyň mazarynyň üstünden barylýança ähli patyşalyk mazarlary mazar talaňçylary tarapyndan talanandyr öýdülýärdi. Tutanhamonyň meşhurlyk gazanmagyny üpün

eden başga bir sebäp bolsa, onuň mazaryny açanyň näletlenjekdigi baradaky myş-myşlardy. Onuň mazarynda gadymy müsür ynanjyna laýyklykda ölümden soňky gerekli hasap edilen ähli zat bardy. Mazardan tapylan zatlar Gadymy Müsür medeniýetiniň syryny çözmekde deňsiz-taýsyz taryhy tapyndylar bolup hyzmat etdi.

Şalar jülgesindäki mazardan Tutanhamonyň mummyasy bilen birlikde bir-biriniň içinden geçen iki sany altyn çaýylan we bir sany sap altyndan ýasalan tabyt, gymmatbahaly şaý-sepler, egin-eşikler, stol we oturgyç tapyldy.

11 kilogramlyk altyn nikaby bilen gömlen gabrynyň tapylan wagtyndan bäri Tutanhamonyň ömrüne degişli alnyp barylan ylmy-barlag işleri alymlaryň we taryhçylaryň üns merkezinden düşmän gelýär.

Tutanhamon hakyndaky iň esasy soraglardan biri hem onuň juda ir aradan çykmagynyň arkasyndaky sebäpdur. Häzire çenli ýaş faraonyň ölümi boýunça birnäçe teoriýa orta atyldy. Käbir müsürşynaslar Tutanhamonyň at arabasyndan ýykylyp ölendigini öňe sürse, başga bir topar wakanyň aňyrsynda dildüwşügiň bardygyny orta atýardy. Şol sanda Tutanhamonyň ýaş wagty ölmegi we onuň öz ýerine mirasdüşer bellemändigi sebäpli, faraonyň tutuş maşgalasyny gurşap alan kesel bilen keselläp ölendigi hakynda-da çaklamalar bardy.

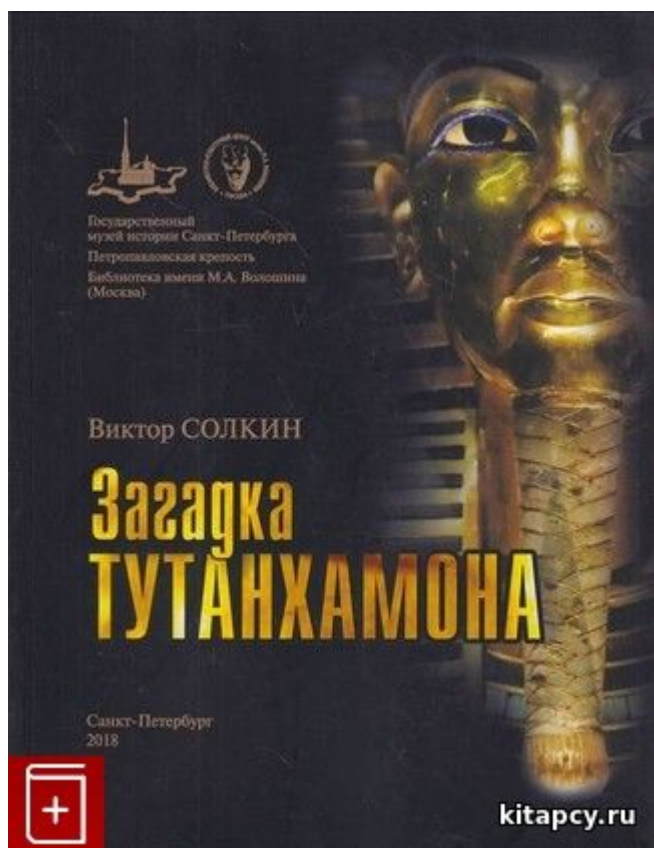
- **Syýasy jenaýat**

1968-nji ýylda Tutankhamonyň mummyýalanan jesedi rentgene düşürmek mazaryndan çykarylady. Rentgen edilende onuň gapyrgasynyň kükregine golaý ýerindäki şikes yzlary we kellaçanagynyň iç tarapyna direlen süňk bölejikleri çagajykka tagta geçip, ýigrimi ýaşamanka-da ölendigi çak edilýän Tutankhamonyň janyna kast edilendigi baradaky teoriýany hasam güýçlendirdi.

Tutankhamonyň tagt dawalary netijesinde öldürilendigine bir delil hökmünde onuň yzynda dul galan aýaly Anhesenamonyň Müsüriň ganyň duşmany saýylýan Hett patyşasy Suppiluliuma ýazan haty görkezilýär. Hatda ondan bir ogluny özüne äre we Müsüre patyşa edip ugratmagy haýyş edilýär. Hususanam «Töweregimdäkilerden birine äre çykasym gelenok, gorkýaryn» diýýär. Diýmek bärde nesilşalykdan bolmadyk kimdir biri tagty eýelemek üçin ony özüne aýal bolmaga mejbur etmegiň ýollaryny

synap gören bolarly.

Anhesenamonyň baş wezir Aýa durmuşa çykandygynyň delili Nýuberri tarapyndan tapylan we olaryň ikisiniňem adyny göterýän ýüzükdir. Görlüşi ýaly, Aý Anhesenamon bilen nikalaşansoň, tagta çykan bolmaly. Mundam soň Anhesenamon barada hiç hili maglumat ýa yz ýok. Anhesenamonyň täze tagta çykan Aýyň döwründe gürüm-jürüm bolmagy, onuň mazarynyň näbelliligi we onuň Aýyň faraon hökmünde şekillendirilen suratlarynda bolmazlygy, şol döwürň syýasy intrigalarynyň diňe Tutanhamonyň janyna kast edilmegi bilen gutarmandygyny görkezýär.

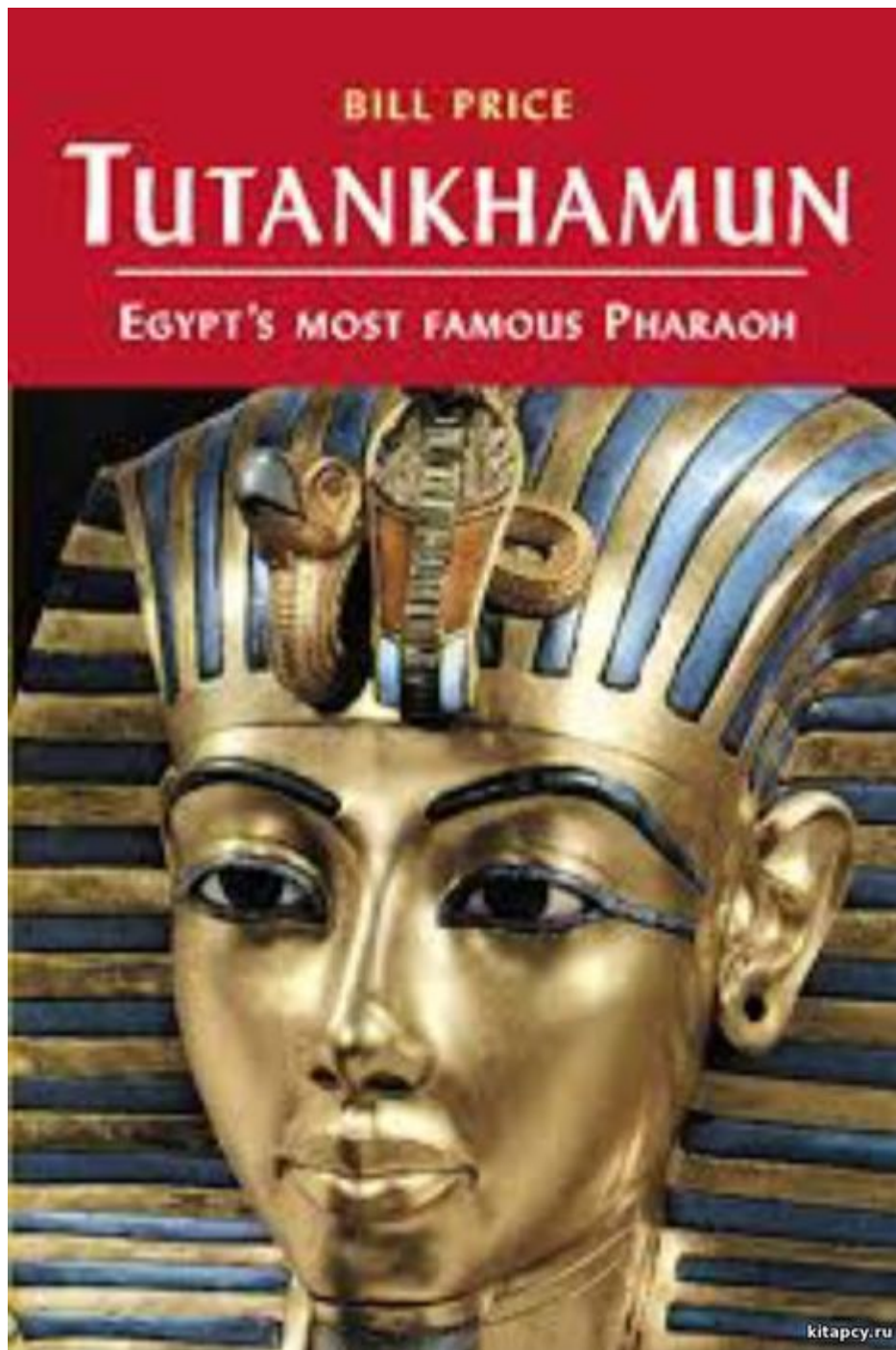
- **At arabasy basgyladymyka?**

Müsüri öwreniş jemgyýetiniň başlygy Kris Nonton mumýany açan arheolog Goward Karteriň öň çap edilmedik ýazgylaryny içgin öwrenenden soňra, häzire çenli syýasy jenaýatyň pidasy bolandyr öýdülip gelne Tutanhamonyň çakdanaşa ýokary tizlikde gelýän at arabasynyň aşagynda galyp, pajygaly ýagdaýda ölendigini öňe sürdi.

Nonton at arabasynyň gyýçak tekeriniň Tutanhamonyň göwsüni mynjyradandygyny we göwresini dilim-dilim edendigini, şol

sebäpli hem meýdi mummyýalamaga gatnaşanlaryň jesedi hakyky bolmalysy ýaly görnüşde mummyýalap goramakda kynçylyk çekendiklerini aýdýar.

Iňlis alymlarynyň barlaglarynyň üstünde durup geçýän «Tutanhamon. Ýanan mummyýanyň syry» atly taryhy-dokumental filmde Tutanhamonyň mummyýalanan jesediniň bijaý mummyýalama sebäpli ýapyk tabydyň içinde ot alandygy aýdylýar. Faraon b.e.öň 1323-nji ýyldaky pajygaly ölüminden soň gyssagly mummyýalanyp jaýlanypdyr. Emma alymlar mummyýalama işinde ulanylan ýaglaryň garşylyklaýyn himiki utgaşma girip, faraonyň jesedini ýakandygyny öňe sürýärler.

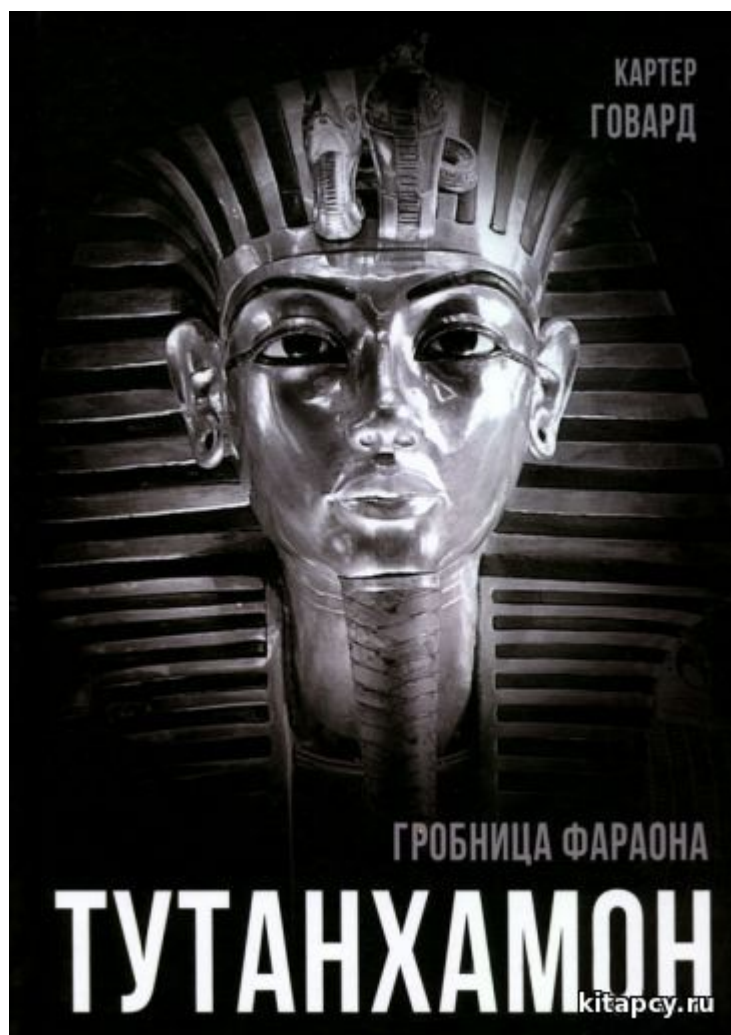

- **Döwülen aýak we agyr ysytma**

Müsüriň Arheologiýa komitetiniň başlygy Zahi Hawassyň ýolbaşçylygyndaky alymlar topary ölmezden öň dokuz ýyllap Müsüre hökümdarlyk eden Tutanhamonyň bimahal ölümینیň aňyrsyndaky syryň çözülmegi üçin rentgen abzalyny ulanyşa girizdiler. Hawassyň ýolbaşçylyk edýän alymlar topary iki ýyllap Tutanhamonyň we onuň on bäş sany ýakyn garyndaşynyň mumyýаланan jesetlerini DNK barlaglaryndan geçirdiler, barlaglaryň we kompýuterli tomografiýa şekilleriniň netijeleri dogabitdi keselbent bolan Tutanhamonyň aýagynyň näme sebäpli

döwülendigi hakyndaky dürli çaklamalar bilen birlikde onuň agyr ysytma keseline duçar bolandygyny görkezdi.

Birnäçe keseli bolan Tutanhamon ýaşlygyna garamazdan tapsyz bolupdyr we hasaly ýöräpdir, faraon gan aýlanyşygyň pesligi sebäpli çep aýagynyň süňküni kem-kemden zaýalap taşlan koler keseline uçrapdyr. Geçirilen ylmy barlaglarda Tutanhamonyň kakasynyň faraon Ehnatondygy, ejesiniňem Ehnatonyň heniz ady anyklanmadyk uýasydygy anyklandy diýen ýaly...

- **Dogabitdi gan keseli**

Emma Germaniýanyň Bernhard Noht adyndaky tropiki keseller institutynyň alymlary Zahi Hawasyň we onuň toparynyň öňe süren pikirinden başgarak tüýsli pikiri – Tutanhamonyň ýaryk-ýaryk dodaklydygyny we ýumry aýaklydygyny bolandygyny we ysytmanyň beren kösenjinden ýaňa aýagynda dörän kemçilikler sebäpli ölendigidinden has başgaça çözgüdi orta atdylar.

Tutanhamonyň drepanositoz (gan öýjükleriniň gansyzlygy)

keselinden ölendigini öňe süren Kristian Timmann we Kristian Meýer ganybir ene-atanyň genlerinden bular ýaly gan bozulmalary keselini alyp doglanlaryň ömrüniň diňe dert bilen geçjekdigini, bu keseliň böwreklerde, öýkende, süňk bogunlarynda we merkezi damar sistemasynda agyr berbatlyga getirýändigini aýtdylar.

Борис Романов
**Тутанхамон:
загадки жизни
и смерти фараона**

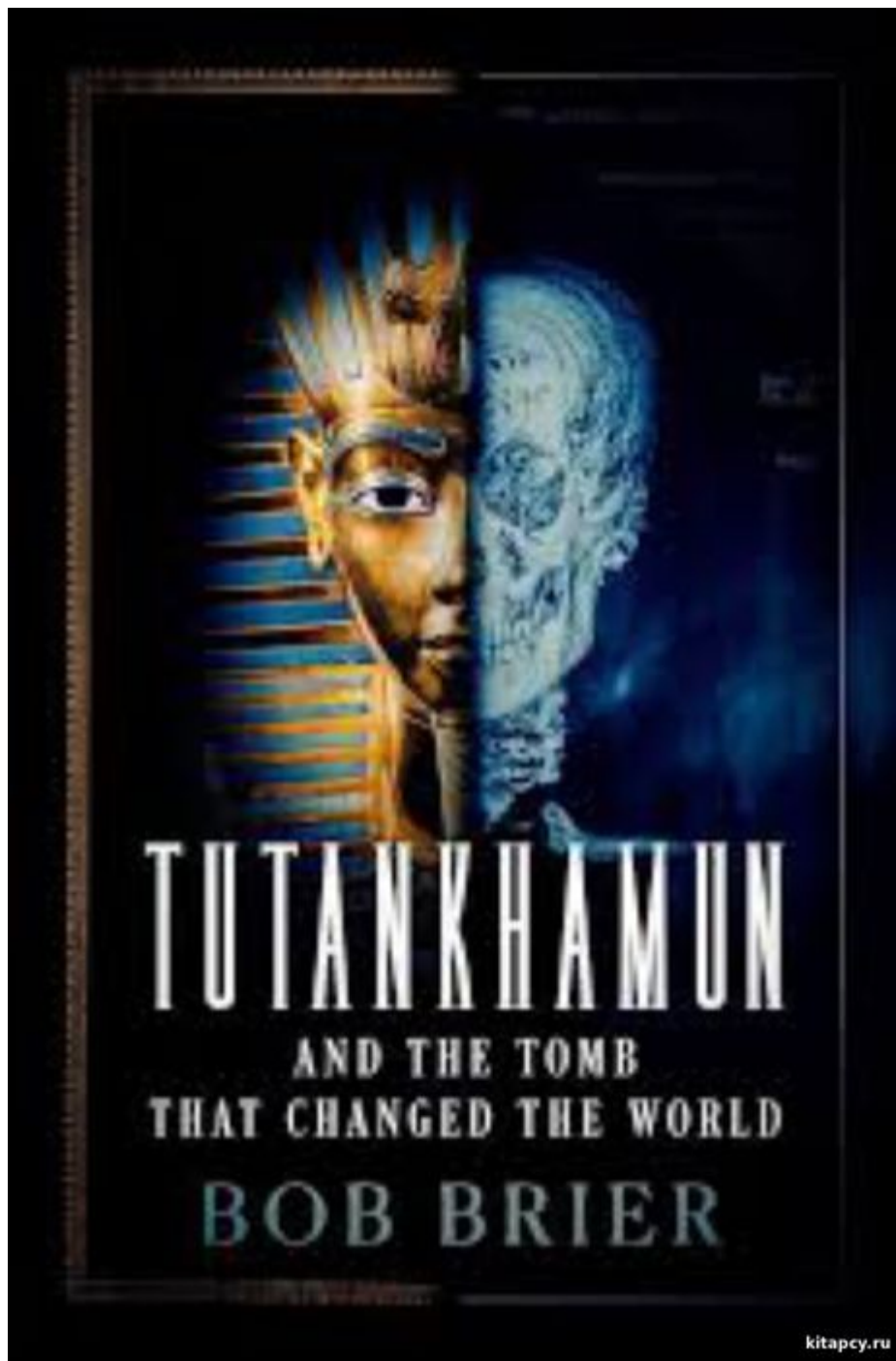
kitapcy.ru

- **Incest gatnaşyk**

DNK barlaglarynyň netijenamalary we üç ölçegli tomografiýa arkaly Gadymy Müsüriň iň tanymal faraony Tutanhamonyň

keselbent beden gurluşyna düşündiriş berýänleruň aýtmagyna görä, hökümdaryň ölüminiň düýp sebäbi indest gatnaşygyň önelgesi bolanlygyndadyr. Miçigan uniwersitetinden Goward Merkel faraonyň ähli keselleriniň gozgamagyna onuň ene-atasynyň dogan bolanlygy üçin bolandygyny aýtdy. Italiýada mummyýalanan we buzlaşan adamlar boýunça ylmy barlaglar geçirýän institutyň agzasy Albert Zink hem öz gezeginde Tutanhamonyň maşgala agzalarynyň DNK barlaglarynyň netijenamalaryny öwrendi. Onuň gelen pikirine görä, Tutanhamon faraon Ehnatonyň we onuň gyz doganynyň nikasyndan bolan çaga. Tutanhamonyň doganlarynyň kiçijikkä yzly-yzyna ölmegi hem «ganybir garyndaş nikasy» bilen baglanyşykly gormonal bozulmalary sebäpli bolupdyr.

Türkmenähraly türkmen alymy Hajy Myratdurdy Gazy Hezreti Magtymguly Pyragy işanyň «Ýagşy oguldan rehnet arygy akar, Lagnatkerde ogul dogdy, dogmady» diýen setirinde «Lagnatkerde ogul» diýip müsür faraonlaryny göz önüne tutandygyny aýdýar.[1] Diýmek, tagty özgeleriň eýelemeginden gorkup, öz ejesine, öz uýasyna ýa-da öz gyzyna öýlenip ýören pis faraonlary Magtymguly Pyragy hem ýönelige «lagnatkerde ogula» meňzetmän eken. Ýeri gelende aýtsak, şular ýaly ýigrenji döp ahamenidler nesilşalygynda hem bolupdyr.

- **Epilepsiya (tutgaý keseli)**

Londonyň Imperial Kollež ylmy-barlag uniwersitetinden Hutana Aşrafýan Tutankhamonyň ölümi boýunça täze kesgitlemäni orta atdy.

Aşrafýan Tutankhamonyň hroniki epilepsiya keseli sebäpli ölen bolmagynyň mümkindigini aýdýar. Ol Tutankhamonyň aýalpisint heýkellerine syn edip, şeýle netijä geldi. Tutankhamonyň heýkellerinde we ol hakyndaky ýazgylarda onuň uly göwüsli we giň sagryly şekillendirilýändigini aýdýan Aşrafýan bu ýagdaýyň gormonlarda kadaly işleýşi bozup, temperal loby öz täsirine

alýan epilepsiýa keseline yşarat edýändigini kesgitledi. Şeýle-de Aşrafýan şuna meñzeş näsaglyklaryň Tutanhamondan öňki ýaş ölen faraonlaryň hem ölüm sebäbiniň bolup biläýjek zatdygyna ünsi çekdi. Ol Tutanhamonyň döwür sagry süňküne ünsi çekip, süňke epilepsiýasy tutan faraonyň ýykylan pursatynda şikes ýeten bolmagynyň mümkindigini aýdýar. Has takygy Tutanhamonyň we ondan öňki faraonlaryň gören dini galýusinasiýalary keseliň simtomlarynyň biri bolupdyr. Aşrafýan hususanam «temporal lobdaky şikesler Günüň ýagtysyna çykanda şeýle galýusinasiýalary ýüze çykarýandygyny, öňki geçirilen barlaglaryň dowamynda Tutanhamonyň maşgalasynda şular ýaly keselleriň bolup biljeginiň anyklanandygyny» aýtdy. Maşgalanyň ata-babalarynyň arasynda uzak ömür süren birnäçe kişi bolupdyr. Emma bu nesilşalyk soňabaka ir ölüp başlapdyr we her nesil çalşygynda, ýagny her arkada hasam ir ölmäge başlapdyrlar.

• **Giňişleýin öwrenmek üçin edebiýat:**

- 1). Bill PRAÝS «Müsüriň iň meşhur faraony: Tutanhamon»
- 2). Bob BRAÝR «Tutanhamon jenaýaty»
- 3). Kristian ŽAK «Tutanhamon wakasy».

Internet maglumatlary esasynda taýýarlandy. Geň-taňsy wakalar